

HYVINVOINTIALUE - TEHTÄVÄ JA TOIMIALA

Merja Kyllönen, Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä

Hyvinvointialue

- Hyvinvointialue on kunnista ja valtiosta erillinen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan itsehallinto. Hyvinvointialue tytäryhteisöineen muodostaa hyvinvointialuekonsernin.
- Hyvinvointialueen toiminta käsittää hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin toiminnan lisäksi muun omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuvan toiminnan.

Tehtävät ja toimiala

- Hyvinvointialue järjestää sille lailla säädetyt tehtävät. Hyvinvointialueen lakisääteisiä tehtäviä ovat toiminnan alkaessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestäminen.
- Hyvinvointialue voi ottaa hoitaakseen alueellaan sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä (hyvinvointialueen rajattu yleinen toimiala). Hyvinvointialueen itselleen ottamia tehtäviä voivat olla ainakin lakisääteisiin tehtäviin liittyvä kansainvälinen toiminta sekä hyvinvointialueiden keskinäinen edunvalvonta. Hyvinvointialueen itselleen ottaman tehtävän hoitaminen ei saa vaarantaa laajuudeltaan sen lakisääteisten tehtävien hoitamista.
- Hyvinvointialue voi alueellaan tai yhdessä toisen hyvinvointialueen kanssa myös tämän hyvinvointialueen alueella harjoittaa vähäriskistä liiketoimintaa, joka tukee sen lakisääteisten tehtävien toteuttamista. Hyvinvointialueesta annettavassa laissa säädetään myös hyvinvointialueen toiminnasta kilpailutilanteessa markkinoilla.

Tehtäväsiirrot kuntien ja hyvinvointialueiden välillä

- Hyvinvointialue voi hoitaa kaikkien alueensa kuntien kanssa tekemällään sopimuksella hyvinvointialueen hoidettaviksi kunnista siirretyt kuntien vapaaehtoiset tehtävät, joiden hoitamiseen kunnat ovat osoittaneet hyvinvointialueelle rahoituksen ja jotka liittyvät hyvinvointialueen tehtäväalaan.
- Hyvinvointialue voi myös sopia tehtävänsä järjestämisvastuun siirtämisestä yhdelle tai useammalle kunnalle, jolla on hyvinvointialueen arvion mukaan riittävät taloudelliset ja muut voimavarat näiden tehtävien hoitamiseen.

Hyvinvointialueiden yhteistoiminta

- Hyvinvointialueet voivat sopimuksen nojalla hoitaa tehtäviään yhdessä. Hyvinvointialueiden julkisoikeudellisen yhteistoiminnan muotoja ovat yhteinen toimielin, yhteinen virka, sopimus viranomaistehtävän hoitamisesta ja hyvinvointiyhtymä.
- Hyvinvointiyhtymä voi toimia vain tukipalvelujen tuottamiseen liittyvissä tehtävissä. Hyvinvointiyhtymälle ei voida siirtää järjestämisvastuuta.

Uudistus vaikuttaa kuntiin laajasti

- Sote-uudistus vaikuttaa merkittävästi kuntien toimintaan ja talouteen. Se vaikuttaa muun muassa kuntien tehtäviin ja niitä koskevaan rahoitukseen, verotusoikeuteen ja valtionosuusjärjestelmään, omaisuuteen, velkoihin ja sopimuksiin sekä henkilöstöön.
- Kuntasektorin työntekijämäärä vähentyy merkittävästi. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen henkilöstö siirtyy kokonaisuudessaan hyvinvointialueiden palvelukseen. Yli 173 000 ihmisen työnantaja vaihtuu.

Uudistus vaikuttaa kuntiin laajasti

- Uudistuksen seurauksena kuntien toiminnan kustannukset vähenevät ja käyttötalousmenoista siirtyy pois noin puolet. Pitkällä aikavälillä oleellisin kuntavaikutus on, että väestön ikääntymiseen ja sairastavuuteen liittyvät kustannukset ja niistä seuraavat kuntatalouteen kohdistuvat riskit siirtyvät pois yksittäisten kuntien vastuulta.
- Kunnilta siirtyviä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävien järjestämistä varten Suomeen perustetaan 21 uutta itsehallinnollista hyvinvointialuetta. Ne ottavat järjestämistehtävät vastaan vuodesta 2023 alkaen.
- Helsingin kaupunki vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä alueellaan, eikä se kuulu mihinkään hyvinvointialueeseen. Lisäksi uusi HUS-yhtymä järjestää laissa erikseen säädetyt tai Uudellamaalla erikseen sovitut vaativan erikoissairaanhoidon toiminnot.

Vaikutukset kuntien rahoitukseen ja omaisuuteen

- Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen järjestämisvastuu ja tätä myötä niiden kustannukset siirretään kunnilta hyvinvointialueille. Tämän takia kuntien tuloja siirretään valtiolle, joka rahoittaa hyvinvointialueiden toimintaa.
- Rahoituksen siirto toteutetaan vähentämällä kunnilta peruspalvelujen valtionosuuksia, kunnallisveroa, kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta sekä veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvausta. Kuntien verotulojen vähentämistä vastaavasti korotettaisiin valtion ansiotuloverotusta ja valtion osuutta yhteisöveron tuotosta. Kuntalaisten ansiotuloverotuksen taso säilyy käytännössä ennallaan.

Valtionosuusjärjestelmää uudistetaan

- Nykyinen kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmä edellyttää uudistamista rahoituksen siirron myötä.
- Valtionosuusjärjestelmän uudistamista on valmisteltu edellisellä vaalikaudella ehdotetun ja eduskunnan perustuslakivaliokunnassa käsitellyn mallin perusteella. Nykyisen valtionosuusjärjestelmän perusrakenteeseen ja kriteereihin ei esitetä merkittäviä muutoksia.
- Tulojen tasausjärjestelmään (verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus) on esitetty suurempia muutoksia, koska kuntien verotuloista poistuu merkittävä osa.
- Lisäksi suurten kuntakohtaisten taloudellisten muutosten lieventämiseksi järjestelmään on sisällytettävä muutostasauselementtejä.
- Keskustelu maakuntaverosta on ollut torso, koska kokonaisuus on ratkaiseva – saadaanko rakennettua rahoitusmalli, jonka ei aseta alueita eriarvoiseen asemaan

Omaisuusjärjestelyt turvaavat palvelujen jatkuvuuden

- Sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen kuntayhtymät siirtyvät hyvinvointialueille varoineen ja velkoineen. Kuntien ja muiden kuntayhtymien sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen käytössä oleva irtain omaisuus ja sopimukset siirtyvät hyvinvointialueille. Hyvinvointialue vuokraa kunnilta niiden omistukseen jäävät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen toimitilat siirtymäajaksi.

Hyvinvointialueiden rahoitus

- Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu ensivaiheessa pääosin valtion rahoitukseen ja osin maksutuloihin.
- Hyvinvointialueet päättävät itsehallintonsa nojalla rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta. Alueiden väliset erot asukkaiden palvelutarpeissa ja järjestämisen olosuhteissa otetaan huomioon valtion rahoituksen määräytymistekijöissä.
- Rahoituksen on turvattava perustuslain edellyttämällä tavalla riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen. Hallitusohjelman mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhtenä tavoitteena on myös kustannusten kasvun hillintä. Rahoitusmalli sisältää siten kannusteita kustannusten kasvun hallintaan, jolloin voidaan turvata myös osaltaan julkisen talouden kestävyyttä.

Hyvinvointialueiden rahoitus

- Hyvinvointialueiden rahoitus 2023– vuoden 2021 toteutunut talouskokonaisuus ja vuoden 2022 talousarvio – kokonaisuus rakentuu näiden pohjalta. Alibudjetointi johtaa ongelmiin nopeasti.
- Jatkovalmisteluohjeita annettiin, esimerkiksi se, että tarvevakiomallia tulee kehittää ja tiedon keruuta parantaa.
- **Rahoitus tarkistetaan vuosittain**
- Hyvinvointialueiden rahoituksen taso tarkistetaan vuosittain. Hyvinvointialueiden itsehallinnollisen päätöksenteon ja pitkäjänteisen toiminnan kehittämisen kannalta on tärkeää, että rahoitus on alueiden ennakoitavissa. Tämä otetaan huomioon mallissa. Samalla pohditaan hyvinvointialueiden kannusteita kehittää ja uudistaa toimintaa ja palveluja.

Hyvinvointialueiden talouden ohjaus

- Hyvinvointialueiden talous muodostaa jatkossa merkittävän osan julkisesta taloudesta. Uudistus sisältää valtion ja hyvinvointialueen välisen vuosittaisen ohjaus- ja arviointiprosessin. Sen tarkoituksena on arvioida hyvinvointialueiden toimintaa ja rahoituksen riittävyyttä sekä rahoituslain kriteerien toimivuutta. Valtion ohjauksella ja vuotuisen ohjaus- ja arviointiprosessin avulla tunnistetaan ennakoivasti toimintaympäristössä tapahtuvia sekä paikallisia että valtakunnallisia muutoksia.
- Hyvän ennakkoinnin avulla palveluiden ja toimintatapojen kehittäminen on mahdollista myös taloudellisen tasapainon säilyttämiseksi.

Rahoituksen tason määräytyminen ja vuosittainen tarkistaminen

- Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu suurelta osin valtion rahoitukseen sekä osin asiakas- ja käyttömaksuihin. Ensi vaiheessa hyvinvointialueilla ei ole verotusoikeutta. Hallitus sitoutuu verotusta ja rahoitusta koskevan lainsäädännön valmistumiseen hallituskauden aikana ja mahdolliseen voimaantuloon viimeistään 2026.
- Hyvinvointialueiden valtion rahoitus on laskennallista ja yleiskatteista. Yleiskatteinen rahoitus koostuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtävien rahoitusmalleista. Koko maan tasolla rahoituksen pohjan muodostavat kunnilta siirtyvät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävien kustannukset.
- Pelastustoimen osalta rahoituspohjaa korotetaan kustannustason kasvulla. Lisäksi kustannustasossa huomioidaan myös hyvinvointialueiden mahdolliset tehtävämuutokset. Tämän lisäksi hyvinvointialueelle myönnetty laskennallinen rahoitus tarkistetaan jälkikäteen vuosittain vastaamaan valtakunnallisesti toteutuneita kustannuksia.

Palvelutarpeen kasvu ja hintakehitys otetaan huomioon rahoituksessa

- Sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien palvelutarpeen vuosittainen kasvu huomioidaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) kehittämän ja ylläpitämän sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvua ennustavan sosiaalimenojen analyysimallin kasvuennusteen mukaisesti.
- Palvelutarpeen arvioitu kasvu huomioidaan täysimääräisesti uudistuksen voimaantulovuoden 2023 ja sitä seuraavan vuoden 2024 rahoituksen tasossa. Sen jälkeen palvelutarpeen kasvu huomioidaan 80-prosenttisesti. Tämä kannustaa hyvinvointialueita tehokkuuteen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä. Uudistuksesta johtuvia siirtymäkauden kustannuksia varten sosiaali- ja terveydenhuollon sosiaalimenojen ennustemallilla muodostettuun palvelutarvearvioon lisätään 0,2 prosenttiyksikköä vuosina 2023–2029.
- Some-mallia päivitetään määräajoin, jolloin sen antama ennuste sosiaali- ja terveydenhuollon menojen kehityksestä kuvaa mahdollisimman tarkasti väestön ikärakenteen ja lakisääteisten tehtävien muutosta sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksissa.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtävien hintakehitystä tarkistetaan hyvinvointialueiden kustannusindeksin mukaisesti. Hyvinvointialueindeksissä ansiotasoindeksin paino on 60 prosenttia, kuluttajahintaindeksin paino on 30 prosenttia ja hyvinvointialuetyönantajan sosiaaliturvamaksun muutoksen paino on 10 prosenttia.
- Vuosittaisen hyvinvointialueiden rahoituspohjan ennakkollisen tarkistamisen lisäksi rahoituksen taso tarkistetaan koko maan tasolla jälkikäteen. Näin varmistetaan, että laskennalliset kustannukset eivät eriydy todellisista kustannuksista.

Lisärahoitusta voi saada palvelujen turvaamiseksi

- Hyvinvointialueella on oikeus saada lisärahoitusta sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen turvaamiseksi, jos myönnetyn rahoituksen taso muutoin vaarantaisi hyvinvointialueen järjestämismääräysten kuuluvien riittävien palvelujen saatavuuden. (perustuslailliset oikeudet lakisääteisiin palveluihin)
- Lisärahoitusta koskevaan päätökseen voidaan ottaa ehtoja palvelujen vaikuttavuutta, laatua, määrää tai järjestämisen tehokkuutta koskien. Lisärahoitus ei korota sitä saaneen hyvinvointialueen seuraavan vuoden rahoitusta. Lisärahoitus ei myöskään vaikuta suoraan koko maan rahoituksen tasoon seuraavana vuonna, mutta se nostaa osaltaan jälkikäteen tehtävässä kustannusten tarkistuksessa huomioon otettavia hyvinvointialueiden toteutuneita kustannuksia.
- Lisärahoitusta voidaan myöntää hyvinvointialueen hakemuksesta tai valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön tai sisäministeriön aloitteesta. Toistuva lisärahoituksen saaminen voi johtaa hyvinvointialueen arviointimenettelyyn (kaksi kertaa kolmen peräkkäisen tilikauden aikana).

Pelastustoimen uudistus

- Pelastustoimen uudistus toteutetaan osana sote-uudistusta. Uudistuksen myötä pelastustoimen järjestämisestä vastaavat vuoden 2023 alusta lähtien hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki vastaavat myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan. Pelastustoimi on kuitenkin jatkossakin erillinen, sosiaali- ja terveystoimen kanssa rinnakkainen toimiala.
- Uudistuksessa turvataan pelastustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen tiivis keskinäinen yhteys synergiaedun tuottamiseksi ensihoidossa. Pelastuslaitokset voivat edelleen tuottaa ensihoitopalveluita terveydenhuollolle. Tällä hetkellä pelastuslaitokset hoitavat vuosittain noin 500 000 ensihoitotehtävää.
- Uudistuksen myötä valtion ohjaus pelastustoimessa vahvistuu. Vahvempi valtakunnallinen ohjaus parantaa entistä yhdenmukaisempien ja siten yhdenvertaisempien pelastustoimen palveluiden tuottamista koko maassa. Lisäksi uudistuksen tavoitteena on kehittää pelastustoimen toimintaa valtakunnallisena järjestelmänä.
- Asukkaille uudistus näkyy parantuneena palveluna.
- Pelastustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen siirtäminen hyvinvointialueille tapahtuu tiiviissä yhteistyössä sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä valtiovarainministeriön kesken. Sisäministeriö vastaa pelastustoimen uudistuksen sisällöllisestä valmistelusta. Pelastustoimen uudistukseen liittyvä sisältö ja aineistot löytyvät sisäministeriön verkkosivuilta.

Palveluiden rajapintahaasteita

- Rajapinnat erityisesti työllisyyshoitoon olennaisia ja käytännön toimintamallit vielä hakusessa
- Kouluterveydenhuolto siirtyy ja tulee rajapinta
- Esimerkiksi vanhusten liikunta rajapinnalla
  - > oltava suunnitelma yhteistyöstä
- Nuorten työpajat esimerkkinä selkeyttämättömästä rajapinnasta
  - > ainakin voi tehdä niin, että maakunta tuo kunnan työpajaan sosiaalista kuntoutusta tai kuntouttavaa työtoimintaa tai kunta voi perustaa säätiön/yhdistyksen

Rohkeutta alueille

- Käytännön Sote ja hyvinvointialueiden toiminta rakennetaan kunta – ja maakuntapäätäjien tuella.
- Uudenlaista ajattelua tarvitaan – raja-aidat ja vanhat mallit pitää uskaltaa kaataa.
- Ihminen ja peruspalvelu keskiöön – hoitoon pääsy ja ennaltaehkäisevä toiminta
- Ihminen on kokonaisuus – hoitotakuu koskemaan kaikkea – ei palastelua ja erikseen tekemistä, vaan päästä varpaisiin.
- ”Näin meillä on aina tehty” – no ehkä niin, mutta sen voisi tehdä fiksumminkin ja vieläpä euroja järkevästi käyttäen.
- Painopiste on liikaa erikoissairaanhoidossa ja se on kallista – siksi ne rahat eivät riitä.

Sote ollaan me – siksi aluevaalit ovat tärkeitä

- Käytännön uusi sote rakennetaan alueiden ihmisten ohjauksessa – uudet aluevaltuuston jäsenet ovat avainasemassa kuntien päättäjien kanssa ohjaamassa oman hyvinvointialueen toimintaa
- Lainsäädäntö antaa pohjan – alueilla on mahdollisuus tehdä muutos vahvaan perusterveydenhuoltoon, jota erikoissairaanhoido tukee, eikä jatkaa sillä mallilla kuten tänä päivänä, että kaikki pohjautuu erikoissairaanhoidoon ja rahat eivät riitä mihinkään, kun ennaltaehkäisevä työ on lapsen kengissä ja nopea diagnostiikka ja vauhdikas hoitoketju ontuvat.
- Pitkittyvät vaivat maksavat – ihmisen tarpeet ja kehon palasiksi silpova hoitoketju maksaa – sote on kokonaisuus sosiaalipuolen ja terveydenhuollon palveluita – saumattomat palveluketjut ja yhteistyö eivät synny itseksensä ja ilman ohjausta
- Ensimmäiset aluevaalit ovat uuden soten pioneerityön huipentuma – lähtekää mukaan tekemään oman alueen Sotesta ja hyvinvointialueesta alueenne ihmisten tarpeisiin vastaava ja ihmisten näköinen <3